

Дручик В. Д.
Луцький інститут розвитку людини
Університету "Україна"

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО РОБОТИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті вказано, що здоров'язбереження є одним з найважливіших засобів підвищення ефективності освіти, бо тільки здорова людина може бути конкурентоспроможною та досягнути значних успіхів.

Ключові слова: здоров'язбережувальна спрямованість, освітній процес, підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, робота, старша школа.

Підвищення ефективності навчання є однією з ключових проблем діяльності вищого навчального закладу. Оцінка ефективності підготовки майбутніх фахівців у тому або іншому вигляді завжди була і є обов'язковим компонентом будь-якої освітньої системи при всіх історичних типах суспільного пристрою. Оскільки цілі функціонування і розвитку освітніх систем пов'язані з соціальними вимогами до рівня професійної підготовки і розвитку студентів, то неперервне підвищення вимог до сучасної людини, особливо до її творчих і прогностичних здібностей, постійно актуалізує проблему оцінки ефективності освіти і розвитку людини.

На соціально-педагогічному рівні актуальність дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі пов'язана з тим, що в сучасних соціально-економічних умовах назріла гостра необхідність розгляду процесу навчання з позицій здоров'язбереження.

На науково-методичному рівні актуальність дослідження обумовлена тим, що в освіті ще повністю не використовується потенціал найважливішого здоров'яформуючого чинника, розкриття якого в освітньому процесі вищого навчального закладу має певні труднощі.

Мета статті – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та інформації з мережі Інтернет проаналізувати особливості здоров'язбережувальної спрямованості освітнього процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи у старшій школі.

Проблема виховання здорової дитини, створення здорових умов у школі розглядалася багатьма представниками педагогічної науки (Д. Локк, Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Д. Ушинський, П. Ф. Лесгафт, В. О. Сухомлинський й ін.). Необхідність орієнтації освітніх процесів на збереження і зміцнення здоров'я учасників освіти відображена у відповідних документах державного масштабу. Це підтверджує соціальну

актуальність питань, пов'язаних із здоров'язбереженням в освіті.

У психолого-педагогічній літературі приділяється значна увага теоретико-методологічним основам збереження, зміцнення і розвитку здоров'я (М. М. Амосов, Г. Л. Апанасенко, І. І. Брехман, В. П. Казначєєв, Ю. П. Лісичин), педагогічним аспектам забезпечення здоров'я людини у системі освіти (Н. А. Голіков, Г. К. Зайцев, В. В. Колбанов, Е. В. Ткаченко), психологічним основам здоров'я і здоров'язбереження (Б. С. Братусь, Е. Р. Калітєєвська, Г. С. Никіфоров, Г. Олпорт, К. Роджерс, К. Г. Юнг). Розроблена педагогічна концепція здоров'я (Г. Н. Серіков).

З позицій сьогодення науковцями розробляються і впроваджуються у практику освітні здоров'язбережувальних технології, які є, з одного боку, сукупністю прийомів, форм і методів організації навчання з використанням засад здоров'язбереження (М. М. Безруких, О. З. Пужаєва, Т. М. Резер, І. Ю. Соколова, І. В. Чупаха) і, з іншого боку, якісну характеристику будь-якої педагогічної технології (Н. К. Смирнов).

У кандидатських дисертаціях розглянуті проблеми розробки і реалізації здоров'язбережувальних педагогічних технологій (Т. М. Резер, Л. М. Сураєва, Т. І. Шкаріна), створення педагогічних умов реалізації здоров'язбережувальної діяльності у навчальних закладах (С. Н. Лопарева, О. В. Морозов, С. Г. Палій, Н. В. Третьякова), проектування моделі освітньої установи на основі здоров'язбережувальної організації навчально-виховного процесу (Н. В. Никітін), формування ціннісного ставлення до здоров'я і здорового способу життя (С. Н. Белова, Л. Н. Овчиннікова).

С. А. Кузьміна вважає, що орієнтація освітньої системи на запити ринку, контроль з боку суспільства визначає необхідність підготовки випускників вищих навчальних закладів відповідно до сьогодішніх соціальних і економічних запитів [5, с. 53]. Основний результат підготовки професіоналів розглядається не тільки в наявності у випускників фундаментальних знань у різних галузях науки, високого рівня володіння професійними вміннями, але і певної готовності бути конкурентоспроможною особою.

Дослідження уявлень студентів вищого педагогічного навчального закладу про професійну діяльність у сфері фізичної культури, які провів В. Є. Жабаков, дозволяє виділити знання і вміння, що отримали віддзеркалення як значущі у висловах респондентів: розуміти організаційну структуру професійної діяльності і інтегровану міждисциплінарну специфіку фізичної культури, її зв'язок з комплексом дисциплін гуманітарного, професійного, загальноосвітнього блоків; проводити оцінку державних освітніх стандартів, навчальних програм, навчальних планів і освітніх

технологій з погляду впливу на фізичний і духовний аспекти здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу; володіти методами діагностики і дослідження систем організму людини, уміти оцінювати рівень функціонального стану серцево-судинної, дихальної і нервової систем здорової людини; уміти підготувати і провести урок фізичної культури; уміти враховувати індивідуально-психологічні особливості учнів у навчальному процесі; володіти організаторськими вміннями і навичками [3, с. 23].

Проте, слід зазначити, що теорія і практика здоров'язбережувальної освіти знаходяться на початковому етапі свого становлення. Вирішення питань здоров'язбереження учасників освітнього процесу викликає значні ускладнення як у викладачів, так і у студентів. Це пов'язано з недостатнім рівнем знань про власне здоров'я і способами його зміцнення в умовах інтенсивного навчального навантаження, відсутністю неперервного і послідовного навчання збереженню здоров'ю. Украй важливим є перехід від відновлення втраченого здоров'я до його зміцнення, перехід від пасивної позиції стосовно свого здоров'я до активної позиції здоров'язбереження і здоров'ятворчості.

О. І. Глебова вважає, що зберігаючи і зміцнюючи здоров'я учасників освітнього процесу, ми можемо впливати і на ефективність освіти, по-перше, шляхом зниження витрат на освіту, зокрема здоров'язатратності, по-друге, шляхом підвищення потенційних можливостей самореалізації студента у процесі освіти [2, с. 51].

О. А. Клестова зазначає, що здоров'я учнів разом з їх освітою має сенс розглядати як основні результати освітнього процесу. З цього виходить, що освітній процес повинен бути здоров'язбережувальним, спрямованим на забезпечення паритету здоров'я і освіти [4, с. 22]. Отже, гостро встає необхідність пошуку компромісу між обов'язковістю вирішення освітніх завдань, які пов'язані з досягненням необхідного рівня освіти, і необхідністю збереження при цьому здоров'я учасників освіти.

Компетентність припускає наявність у майбутнього вчителя фізичної культури професійно орієнтованих знань, в обсяг яких входять відомості про здоров'я учнів старшої школи і його складові, про співвідношення здоров'я і освіти, про функції вчителя фізичної культури в умовах здоров'язбережувального освітнього процесу, про засоби здоров'язбереження, які використовуються у процесі викладання предмету "Фізична культура" у старшій школі.

Професійна моральність майбутнього вчителя фізичної культури характеризується пріоритетом збереження здоров'я і забезпечення соціально затребуваного рівня освіти старшокласників, чуйним ставленням до учнів старшої школи, турботи про те, щоб не нашкодити психіці учнів, не

заподіяти збитку фізичному здоров'ю, сприяти соціалізації старшокласників.

Ініціативність майбутнього вчителя фізичної культури базується на прояві прагнення організувати свою діяльність, щоб забезпечити паритет здоров'я, активізації діяльності щодо підбору і реалізації найбільш ефективних засобів здоров'язбереження старших учнів, розробці на їх основі здоров'язбережувальних технологій.

Формування у майбутнього вчителя фізичної культури готовності до здійснення здоров'язбережувального освітнього процесу повинна включати наступні елементи.

1. Планування. Студент повинен визначити для себе коло питань у змісті предмету "Фізична культура", які можуть сприяти самовдосконаленню компетентності і педагогічної майстерності в аспекті здоров'язбереження.

2. Реалізація. На цьому етапі студент повинен визначити зміст, форми, методи і засоби роботи, спрямованої на підвищення рівня готовності вчителя до здійснення здоров'язбережувального освітнього процесу.

3. Контроль результатів припускає виявлення студентом змін своїй компетентності і педагогічної майстерності.

4. Аналіз результатів. Тут студентові необхідно проінтерпретувати виявлені на попередньому етапі зміни, визначити свої сильні і слабкі сторони у аспекті готовності до здоров'язбереження, вираженого у чотирьох показниках (компетентність, моральність, ініціативність і педагогічна майстерність). У процесі аналізу результатів студент повинен визначити для себе ті моменти, які вимагають коректування, доопрацювання або створення і використання чогось нового, раніше не задіяного, але такого, що має своїй на меті допомогти студентові досягти необхідного рівня цього виду готовності.

І. А. Анпілова вказує, що поняття "здоров'язбережувальні освітні технології" з'явилося у педагогічному лексиконі в останні декілька років і з позицій сьогодення сприймається багатьма педагогами як аналог санітарно-гігієнічних заходів [1]. Це свідчать про спотворене розуміння терміну "здоров'язбережувальні освітні технології", примітивних уявленнях про зміст роботи, яку повинна проводити старша школа для здійснення свого найважливішого завдання, яким є збереження і зміцнення здоров'я учнів.

Здоров'язбережувальні технології не є альтернативою всім іншим педагогічним технологіям. Поняття "здоров'язбережувальна" належить до якісної характеристики будь-якої освітньої технології, яка показує, наскільки під час реалізації цієї технології вирішується завдання збереження здоров'я учнів. Головна відмінність у тому, що ця технологія реалізує пріоритет

турботи про здоров'я школярів у навчальній діяльності.

На думку І. А. Анпілової, здоров'язбережувальні освітні технології – це програми і методи, які спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особових якостей, які сприяють його збереженню і зміцненню, формування уявлення про здоров'я як цінності, мотивацію ведення здорового способу життя [1].

Виокермлюють декілька типів здоров'язбережувальних технологій:

– здоров'язбережувальні (профілактичні щеплення, забезпечення рухової активності, вітамінізація, організація здорового харчування);

– оздоровчі (фізична підготовка, фізіотерапія, аромотерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, арттерапія);

– технології навчання здоров'ю (включення відповідних тем у предмети загальноосвітнього циклу);

– виховання культури здоров'я (факультативні заняття, позакласні і позашкільні заходи, фестивалі, конкурси).

Здоров'язбережувальні освітні технології реалізуються на основі особистісно зорієнтованого підходу, припускають активну участь старшокласника в освоєнні культури людських відносин, у формуванні досвіду здоров'язбереження, який отримується через поступове розширення сфери спілкування і діяльності учнів, розвиток їх саморегуляції (від зовнішнього контролю до внутрішнього самоконтролю), становлення самосвідомості і активної життєвої позиції на основі виховання і самовиховання, формування відповідальності за своє здоров'я, життя і здоров'я інших людей.

Здоров'язбережувальна освіта, як вважають А. І. Севрук і О. А. Юнина, спрямована на мету, якою є створення умов для зміцнення і розвитку як психічного, так і фізичного здоров'я учнів і вихованців [7, с. 200]. Ця освіта спирається на принципи науковості, креативності, системності. Вона досягається через такі засоби: здоров'язбережувальне навчання; активізацію фізичного розвитку; дотримання санітарно-гігієнічних правил і норм; пропаганду здорового способу життя. Призводить до результатів: зменшення пропусків по хворобі; запобігання втомі і стомлюваності; потреба в здоровому способі життя. Залежить від ресурсів: кадрових (зокрема особистого прикладу учителя фізичної культури у здоровому способі життя); технологічних (застосування спеціальних педагогічних технологій); матеріально-технічних, інформаційних.

Здоров'язбережувальне навчання, як вважають А. І. Севрук і О. А. Юнина, спрямовано на забезпечення психічного здоров'я учнів [7, с. 201]. Це навчання спирається на принципи природовідповідності, спадкоємності, варіативності, прагматичності (практичній орієнтації). Воно

досягається через засоби: урахування особливостей аудиторії (вивчення і розуміння людини); створення сприятливого психологічного фону на уроці; використання прийомів, що сприяють появі і збереженню інтересу до навчального матеріалу; створення умов для самовираження учнів; ініціацію різноманітних видів діяльності; попередження гіподинамії. Призводить до результатів: запобігання втомі і стомлюваності; підвищення мотивації до навчальної діяльності; приріст навчальних досягнень. Залежить від ресурсів: особистий приклад учителя фізичної культури; застосування спеціальних педагогічних технологій, використання ефективних засобів самооцінки діяльності педагога на уроці.

Для підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливою є модель валеологізації процесу фізичного виховання у загальноосвітньому навчальному, для реалізації якої В. П. Русанов і Р. А. Грачова запропонували три напрямки діяльності:

1. Формування валеологічної грамотності, яка спрямована на передачу знань і формування умінь і навичок збереження і зміцнення здоров'я на різних навчальних предметах. Базовими в цьому напрямі вважаються уроки фізичної культури і основ здоров'я, на яких учні отримують знання про фізичне, психічне і духовне здоров'я, про будову людського тіла, про взаємодію людини з навколишнім світом, а також освоюють необхідні уміння і навички управління фізичним станом і психікою, отримують навички спілкування, самоконтролю і прогнозування свого стану.

2. Здоров'язбережувальний підхід, під яким мається на увазі системна організація наступних елементів: валеологічно обґрунтований розклад навчальних занять, фізіологічно грамотна побудова і педагогічно раціональна організація уроку фізичної культури, активізація рухової активності школярів, використання активних методів навчання, забезпечення необхідних санітарно-гігієнічних норм у навчальних приміщеннях, створення сприятливої психологічної атмосфери і оптимальне поєднання суб'єктивних і об'єктивних відносин у процесі навчання.

3. Рекреаційна оздоровча робота, що припускає реалізацію практичних заходів щодо збереження і зміцнення здоров'я школярів [6].

Ці напрями діяльності, взаємно доповнюючи один одного і будучи частиною одного процесу, сприяють створенню необхідних умов для формування особистості школярів, сприяють їх природному фізичному і психічному розвитку, тим самим, здійснюючи благотворний вплив на здоров'я учня в цілому [6]. Формами реалізації цих напрямів є: урок фізичної культури здоров'язформуючої і здоров'язбережувальної спрямованості; фізкультурно-оздоровчі заходи у режимі дня і тижня.

Таким чином, особливості здоров'язбережувальної спрямованості освітнього процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи у старшій школі полягають у наступному: вирішення освітніх завдань з урахуванням стану здоров'я старшокласників; дотримання паритету освіти і здоров'я учнів; орієнтація освітнього процесу на співпрацю учителя фізичної культури і учнів старшої школи; поєднання розумової і рухової активності на основі діагностики освітніх потреб, рівня освіти і стану здоров'я учнів; диференційований підхід до здійснення освітнього процесу залежно від стану здоров'я і рівня освіти учнів; використання модульного підходу при проектуванні змісту навчального матеріалу; проектування освітніх технологій на основі системного користування доступними педагогові засобами збереження здоров'я учнів старшої школи.

Використана література :

1. Анпилова И. А. Особенности Здоровьесбережение в школе. – Режим доступа : http://volodicheva.ucoz.com/load/nashe_mo/zdorovesberezhenie_statja_anpilovoj.
2. Глебова Е. И. Здоровьесбережение как средство повышения эффективности обучения студентов вуза : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Глебова Елена Ивановна. – Екатеринбург, 2005. – 182 с.
3. Жабаков В. Е. Исследование представлений студентов педагогического вуза о профессиональной деятельности в сфере физической культуры / В. Е. Жабаков // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 10. – С. 23-25.
4. Клестова О. А. Направленность методической работы на формирование готовности педагогов к осуществлению здоровьесберегающего образовательного процесса в школе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Клестова Оксана Александровна. – Челябинск, 2006. – 208 с.
5. Кузьміна С. А. Создание новой образовательной субкультуры как возможность повышения качества подготовки специалистов сферы физической культуры и спорта / С. А. Кузьміна // Вестник спортивной науки. – 2009. – № 4. – С. 50-53.
6. Русанов В. П. Валеологизация процесса физического воспитания – основа здоровьесбережения современных школьников / В. П. Русанов, Р. А. Грачева. – Режим доступа : // <http://www.vestnik-kafu.info/journal/5/160>.
7. Севрук А. И. Здоровьесберегающий урок: концепция, технологии, мониторинг / А. И. Севрук, Е. А. Юнина // Школьные технологи. – 2004. – № 2. – С. 200-208.

Дручик В. Д. Здоровьесберегательная направленность образовательного процесса по подготовке будущих учителей физической культуры к работе в старшей школе.

В статье указано, что здоровьесбережение является одним из важнейших средств повышения эффективности образования, потому что только здоровый человек может быть конкурентоспособным и достичь значительных успехов.

Ключевые слова: здоровьесберегательная направленность, образовательный процесс, подготовка, будущие учителя физической культуры, работа, старшая школа.

DRUCHYK V. D. Orientation of the educational process for the preparation of future teachers of physical education to work on preservation of health at senior school.

The article stated that preservation of health is one of the most important means to improve education, because only healthy people can be competitive and achieve great success.

Keywords: *preservation of health orientation, educational process, preparation, future teachers of physical culture, work, senior school.*

Дубяга С. М., Молодиченко В. В.
Мелітопольський педагогічний університет

МЕТОДИЧНА ТВОРЧІСТЬ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядаються шляхи та засоби підготовки майбутніх учителів початкової школи до творчої методичної діяльності, на основі аналізу досліджень з цієї проблеми узагальнюються існуючі форми і методи роботи у цьому напрямку.

Ключові слова: *методична діяльність, методична творчість, педагогічна освіта, майбутні вчителі.*

Аналіз світових тенденцій у галузі професійної педагогічної освіти, реорганізація сучасної системи освіти України, розвиток мережі загальноосвітніх закладів різних типів, можливість вибору програм навчання вказує на зростання вимог до професійної підготовки та особистісних якостей сучасного вчителя. Реформування школи, оновлення змісту і структури початкової освіти посилюють вимоги до професійної компетенції вчителів. Сучасний стан розвитку суспільства потребує такої підготовки педагога, яка орієнтована на розвиток особистості дитини та на саморозвиток і самовдосконалення вчителя, здатного творчо працювати. Діюча система педагогічної освіти недостатньо сприяє повній реалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя початкової школи та не задовольняє його потреб у професійному становленні.

Реалізація Національної доктрини розвитку освіти спрямовується на забезпечення оновлення змісту, форм і методів підготовки педагогічних кадрів, вивчення та використання прогресивних інноваційних технологій. Удосконалення системи вищої педагогічної освіти передбачає поліпшення методичної підготовки вчителів, оскільки їх професійний рівень значною мірою залежить від методичних знань та вмінь.

Методична підготовка майбутніх педагогів включає уявлення про механізми сприйняття інформації на відповідних вікових етапах, знання про ефективні методи та прийоми навчання предмета, шляхи оцінювання результатів роботи школярів, уміння застосовувати здобуті знання на практиці. Потребують оновлення як зміст методичної підготовки, так і форми та прийоми роботи зі студентами в процесі ознайомлення їх з методикою навчання предмета, оскільки професійні вміння вчителя значною мірою залежать від того, як навчали його самого.